

Tokarz, Franciszek

"A Bibliography of Sanskrit Works on Astronomy and Mathematics", Cz. 1: "Manuscripts, Texts, Translations and Studies", S. N. Sen, New Delhi 1966 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/3, 630-631

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wojennej, ówczesną technikę okrętową w zakresie budowy kadłubów, maszyn i urządzeń okrętowych — autor wyzyskał nie tylko literaturę (często takie pozycje, które w dotychczasowych opracowaniach historycznych były niemal nie wykorzystywane), lecz także relacje uczestników tamtych poczynań technicznych. Pozwoliło to na ujawnienie pewnych bardzo ciekawych, a nie odnotowanych w literaturze szczegółów, jak np. ten, że przy burtach niektórych monitorów rzecznych umieszczano pasy skrzyń powietrznych w razie potrzeby zmniejszenia zanurzenia statków (W. Drapella dodaje tutaj, że w podobny sposób zwiększali nośność swych płaskodennych statków transportowych Asyryjczycy, stosując pas buklaków). Autor szeroko uwzględnił również w tej części rozwój fachowego piśmiennictwa technicznego w zakresie okrętownictwa oraz publicystyki i popularyzacji zagadnień technicznomorskich.

Na koniec W. Drapella pisze we wnioskach m.in.: „Należy prowadzić badania [...] nad dziejami naszego szkutnictwa, okrętownictwa i piśmiennictwa tego typu oraz rozwojem towarzyszącej myśli naukowej. Badaniami trzeba objąć czasy ostatnie, nie rezygnując z prowadzenia studiów i opracowań syntetycznych okresów wcześniejszych, szczególnie nad wiążącym przeszłość z przyszłością okresem międzywojennym”. Następnie autor postuluje utworzenie na Politechnice Gdańskiej katedry historii żeglugi lub wprowadzenie do programów nauczania na Wydziale Budowy Okrętów historii techniki budowy okrętów, ukazanej „na szerokim tle powszechnych dziejów żeglugi i myśli naukowej”.

Zygmunt Brocki

S. N. Sen, *A Bibliography of Sanskrit Works on Astronomy and Mathematics*. Cz. 1. *Manuscripts, Texts, Translations and Studies*. Współpraca naukowa: A. K. Bag i S. Rajeswar Sarma. National Institute of Sciences of India, New Delhi 1966, ss. 253.

Bibliografia dzieł sanskryckich, traktujących o astronomii i matematyce, podaje alfabetycznie autorów, manuskrypty, wydane teksty, tłumaczenia i opracowania naukowe tych dzieł; obejmuje zatem i dzieła (tłumaczenia, opracowania) w językach europejskich (angielskim, francuskim, niemieckim i in.). Bibliografia ma za zadanie podać źródłowe materiały do przyszłego opracowania historii nauki w Indiach. Całą robotę bibliograficzną zaplanowano na trzy części. Po obecnie wydanej pierwszej części mają się ukazać dwie inne, dla nas ciekawsze, które będą obejmowały pisane w oryginale w językach europejskich dzieła zawierające wiadomości o astronomach i matematykach indyjskich oraz wyjątki z książek i artykułów w tych językach, odnoszące się do historii astronomii i matematyki Indii.

Jaki pożytek może mieć ta książka w Polsce?¹ Ani nie słyszałem, ani nie czytałem nigdzie o tym, żeby w ubiegłym tysiącleciu Państwa Polskiego jakiś indianista polski zainteresował się szczególnie astronomią czy matematyką indyjską. A tymi dziedzinami może się gruntownie zająć tylko astronom czy matematyk indianista, który by mógł korzystać z oryginałów sanskryckich. Może w drugim jednak tysiącleciu Polski znajdzie się taki. Będzie w omawianym dziele miał gotową i zupełną bibliografię. A może znajdzie się także ktoś, kto specjalnie interesuje się astrologią i chce ją naukowo opracować. W dziełach astronomicznych sanskryckich znajdzie dużo materiału, bo w Indiach astronomia była związana z astrologią i traktowana łącznie.

Jeśliby zaś zdarzyło się, że astronom czy matematyk bez znajomości sanskrytu odważy się na pisanie o astronomii i matematyce indyjskiej, będzie miał w Bi-

¹ Posiada ją biblioteka Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN.

biografii wielką pomoc, bo znajdzie w niej tłumaczenia czy opracowania traktujące o tych gałęziach wiedzy w Indiach także w językach europejskich. Nieindianista może się podjąć takiej pracy, byleby uprzednio skontrolował przy pomocy indianisty nazwiska i terminy indyjskie. Może on cierpliwie zaczekać na dwie zaplanowane części *Bibliografii*, a może też na razie korzystać z bibliografii dzieł dotyczących astronomii i astrologii indyjskiej w językach europejskich, podanej w tomie 3 *Geschichte der indischen Litteratur* Winternitza i w katalogu Harra-sowitza.

Głównym autorem omawianej *Bibliografii* jest S. N. Sen, z wykształcenia fizyk, mający za sobą również studia nad historią nauki w Cambridge. S. N. Sen nie tylko poświęca się pracy wykładowcy i innym zajęciom, ale także jest autorem wielu książek. Jedną z nich, *Historia nauki* (dwa tomy w języku bengalskim), przyniosła mu dwie nagrody w Indii.

Franciszek Tokarz

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

A. S. Jastrzębskij, *Tiermodinamika i istorija jejo razwitija*. Izdatiel'stvo „Energija”, Moskwa—Leningrad 1966, ss. 668.

Obszerna monografia historyczna o termodynamice, napisana przez zasłużonego radzieckiego pedagoga, doktora nauk technicznych prof. Andrieja Stanisławowicza Jastrzębskiego, zawiera historyczne, metodyczne i inne wiadomości z termodynamiki, odnoszące się w szczególności do rozwoju tej dziedziny nauki w Rosji i Związku Radzieckim na tle światowego postępu tej dyscypliny wiedzy od drugiej połowy XVIII w. do lat trzydziestych XX w. Książka podzielona jest na 3 części, w których omówiono: stan i rozwój historyczny termodynamiki oraz ważniejsze podręczniki a także badania i doświadczenia z termodynamiki teoretycznej i doświadczalnej; metodyczne i historyczne prace z zakresu teoretycznych podstaw techniki cieplnej; dane biograficzne (z fotografiami) niektórych zasłużonych uczonych na polu termodynamiki. Wśród 42 sylwetek znajdujemy Polaków: Zygmunta Wróblewskiego (1845—1888), szkoda, że bez fotografii; Mariana Smoluchowskiego (1872—1917); a także uczonego pochodzenia polskiego: Anatola Fiedorowicza Kapustinskiego (1906—1960), członka honorowego Polskiego Towarzystwa Chemicznego¹. W książce zamieszczono wykaz 195 głównych publikacji z dziedziny termodynamiki, wydanych w Rosji i Związku Radzieckim w latach 1868—1963.

J. K.

Hellmut Lehmann-Haupt, *Gutenberg and the Master of the Playing Cards*. Yale University Press, New Haven, Connecticut 1966, ss. 98, ilustr.

Gutenberg, wynalazca druku za pomocą ruchomych czcionek metalowych, miał, być może, większe ambicje niż te, które udało mu się zrealizować. Autor książki, współpracownik Zakładu Historii Książki na Uniwersytecie Yale, przedstawia fra-

¹ Por. wzmiankę o pozytywnym stosunku tego uczonego do faktu odkrycia vestium przez Jędrzeja Śniadeckiego w artykule I. Znaczko-Jaworskiego, *Jędrzej Śniadecki a Petersburska Akademia Nauk*, „Kwartalnik”, nr 1/1967, s. 56.